

NAJSTARIJE USKRSNO JAJE U HRVATA PRONAĐENO 2003. GODINE NA A1

Za hrvatske pisanice »kriv« Petar od Gudovca

Na najstarijoj
čestitki netko
piše dragom
Stjepanu

Aplikacija
od svilene
tkanine na
najsкупljoj
čestitki

Pretpostavlja se da pisanica iz Gudovca datira negdje između 15. i 16. stoljeća, kada je na tome području postojala nizinska grada čiji je vlasnik, na osnovu povijesnih izvora i srednjovjekovnih isprava, bio protonotar Petar

HEOLOŠKOM LOKALITETU GUDOVAC – GRADINA PORED BJELOVARA

Siniša PAVIĆ
 Snimio Davor KOVAČEVIĆ

Prevrtljivo proljeće prošlu se subotu baš našalilo sa svakim tko je vani krenuo bez da sluša vremensku prognozu, pa se odjenu u tanušnu jaknu. Bila je vani baš pošteno hladno, no u središtu Bjelovara svejedno živost i šarenilo. Pun gradski trg, naime, »velikih« i »malih« zečeva, ježeva, pjetlića, pilića i drugih nekih likova u interpretaciji mladosti iz gradskog kazališta koji k'o zapete puške čekaju da mogu zapjevati. I bome jesu pjevali štošta, od one kad zeko čini hop, preko mame Kukunke, pa sve do temeljne i još uvijek itekako odgojne pjesme koja uči što se to dobro dogodi kad se male ruke slože. Zadovoljno sve to prati i gradonačelnik Bjelovara Dario Hrebak. Nema te hladnoće a da je mogla spriječiti da bjelovarska manifestacija »Pisanicom do Uskrsa« započne u veselju kako je i planirano.

E da, »Pisanicom do Uskrsa«. Manifestacija je to prvi put održana prošle godine i primili su je građani dobro, taman da i opet, tjedan uoči Uskrsa, u Bjelovaru sve bude u znaku tog ponajvećeg kršćanskog blagdana.

Ab ovo!

Priča nam gradonačelnik kako su se ove godine odlučili više posvetiti duhovnom aspektu nego materijalnom, pokazuje gradski park lijepo ukrašen uskršnjim motivima, hvali gradsku upravu, udruge, ustanove, gradsku knjižnicu, turističku zajednicu, OPG-ove koji nude svoje proizvode, građane pogotovo, sve koji su sudjelovali u tome da grad lijepo izgleda i takav dočeka subotu pred sam Uskrs kada će se u parku dogoditi vrhunac manifestacije. Ali, valja krenuti, što bi se u duhu prigode reklo,

Izloženo 70 čestitki iz nekoliko tisuća velike zbirke čestitki i razglednica

ab ovo! Od početka! Odnosno, od jaja! I to ne bilo kakvog!

– Kada smo prošle godine preuzeli vođenje grada, jedna od stvari koja nam se činila zanimljivom je i povijesna činjenica da je u Bjelovaru, konkretno u Gudovcu dalekom par kilometar od grada Bjelovara, pronađene najstarija pisanica u Hrvatskoj i jedna do najstarijih u ovom dijelu Europa. U Ukrajini je ona najstarija. I htjeli smo se tom činjenicom pohvaliti. Htjeli smo tu povijesnu činjenicu, koja govori i o tome kada su ovdje počela kulturna zbivanja, na neki način povezati s gradom pa smo napravili manifestaciju »Pisanicom do Uskrsa« – kazuje gradonačelnik Hrebak.

E da, Bjelovar ima najstariju pisanicu na ovim prostorima i drugu najstariju u Europi! Zapravo i ova naše bi se mogla na neki način zvati prvom s obzirom da je u nas oslikano kokošje jaje, dok je ono ukrajinsko guščje! Ali, ab ovo, ab ovo.... Replika najstarije pisanice čeka posjetitelja već pred ulazom u muzej, ali istinski je doživljaj vidjeti je izloženu.

– Ajme, kako je mala – otima se jednoj od posjetiteljica, očito navikloj na veća jaja, ona što ih danas sirote kokoši zatvorene po kavezima štancaju mahnitno htjele ne htjele.

Zapravo, pisanice se čini posve pristojne veličine, a bome je i gizdav nekako onako izložena u staklenoj vitrini. Kustosica Marijana Klasnić, ona zadužena za arheologiju, sipa podatke o najstarijoj našoj pisanici.

– Pisanica je pronađena na arheološkom lokalitetu Gudovac – Gradina 2003. godine tijekom arheoloških iskopavanja u Gudovcu u suradnji Gradskog muzeja Bjelovar i Instituta za arheologiju iz Zagreba. Pretpostavlja se da datira negdje između 15. i 16. stoljeća, recimo druga polovica 15. stoljeća. Oslikana je najstarijom tehnikom voska i ima geometrijske motive i motiv srca – priča Klasnić.

Spasila ga močvara

Nije, dakako, sačuvana ostala cijela pisanica, našli su marni arheolozi oko 150 komadića pisanice koja je zatim

restaurirana u Hrvatskom restauratorskom zavodu. U vrijeme iz kojeg pisanica potječe u samom Bjelovaru nije bilo urbanog naselje. Ali, u Gudovcu je egzistirala srednjovjekovna nizinska gradina, taman da je na tom lokalitetu nađenu i drugih bogatog predmeta iz tog doba. Na osnovu povijesnih izvora i srednjovjekovnih isprava pretpostavlja se da je vlasnik gradine bio Petar iz Gudovca, protonotar. Zna se i da je bio on u svadi s Pavlinskim samostanom Svih svetih u Pavlin Kloštru, a pretpostavlja se i to da je bio u dobrim odnosima s kraljevskim dvorom Matije Korvina koji je tada bio hrvatsko-ugarski kralj. Ma, je li pisanica njegova, njegovih ruku djelo?!

– Za sada nemamo povijesnih dokaza da je pisanica njegova, ali pretpostavlja se, po svim slojevima kako je pronađena za iskopavanja, da je nastala u njegovu razdoblju. Je li je baš on ukrasio, ili netko njegov, to ne znamo – kazuje Klasnić.

– Znamo da su ostaci pisanice sve do danas ostali sačuvani jer ih je, laički rečeno, konzerviralo močvarno tlo na tom prostoru. Lako je moguće i da je obojana zahvaljujući kori hrasta, s obzirom na njenu smeđu boju. Prirode boje su se upotrebljavale za bojanje pisanica; kad se htjela žuta kuhalo bi se jaje satima u suhoj slami, kopriva je davala zelenu, crvena bi bila od bročka, a danas se i u bjelovarskom kraju najčešće i najradije oslikavaju jaja tako da se kuhaju u ljusci od luka – objašnjava nam kustosica Silvija Sitta, voditeljica glazbenog dijela i etnološke zbirke muzeja. Nego motiv srca u sredini....

– Srce je uvijek bilo simbol

Jaja se mogu ukrasiti i čipkom

Tko god za uskršnjih blagdana navrati u Bjelovar nikako ne bi smio propustiti vidjeti iznimnu izložbu u Gradskom muzeju »Čarolija Čipke«, koja je otvorena do 4. svibnja. Autorica izložbe, koja sveobuhvatno priča o čipki kao dijelu i lokalne tradicije i one hrvatske, je Silvija Sitta. Kontaktirala je ona sve važnije čipkarske centre u Hrvatskoj i svi su se odzvali.

– Jako nam je drago što su se svi odazvali tako da po prvi put u našem muzeju imamo izložbu u kojoj je sudjelovalo čak sedam županija – ističe Sitta.

Izložba je koncipirana u tri osnovne cjeline. U prvom njenom dijelu govori se povijesti čipkarstva s naglaskom na to što je čipka značila u odijevanju. Prvi put se, pojašnjava Sitta, kao

detalj u odijevanju pojavila u 15. stoljeću iako postoje neki arheološki artefakti koji govore o tome da se čipka izrađivala čak i prije nove ere.

Izložba daje i uvid u čipkarstvo u Hrvatskoj, upoznaje posjetitelje s tim da se u nas rade dvije vrste čipke, ona na batiće u sjevernoj Hrvatskoj gdje je glavni reprezent Lepoglav, i šivana čipka na Pagu i Hvaru. Paška čipka je ona najpoznatija, hvarska pak posve posebna jer se radi o posebnoj vrsti čipke koja se radi od niti agave. Tu je, dakako, i čipka Bilogore i sjeverne Moslavine, a tu je i posve opravdano zadovoljstvo autorice činjenicom da Bjelovarčani mogu vidjeti sve spomenute čipke. I da, i jaja se mogu ukrasiti čipkom, ona uskršnja! Ima žene u bjelovarskom kraju koje to još uvijek i rade i znaju!

nastavak na str. 12. i 13.

Zečevi se u
Bjelovaru
voze – na
motoru

nastavak sa str. 10. i 11.

ljubavi, pa se pretpostavlja da je možda pisanica dana nekoj dragoj osobi. A je li ljubav bila sretna, ili nesretna možemo samo nagađati – kazuje Klasnić.

Kad, pak, počinje taj običaj od oslikavanja jaja, odnosno otkada je najstarija pisanica za Uskrs darovana, teško je reći.

– Renesansni pjesnik dubrovački Mavro Vetranović u 16. stoljeću navodi da se bojom, biljkom, jaje oslikavalo. Možda je

to najstariji podatak, literarni ne znanstveni – kaže Sitta.

S druge pak strane, jaje je oduvijek simbol života, simbol plodnosti. Bilo je ono to i u nekih već i izumrlih naroda. Imati najstariju pisanicu na ovim prostorima je stoga i lijep zalag za neku, možda, turističku priču. Slažu se tim i naši sugovornici, no nešto valja ostaviti i malom tajnom za dogodine. Klasnić nam tek otkriva da će se pokušati pisanica brendirati kao najstarija u Hrvatskoj. Gradonačelnik će pak reći da se za sada možda ide skromnijim nekim koracima u tu turističku priču, ali taman tako da građani primjećuju uloženi trud.

Truda je Gradski muzej Bjelovar, a sve zbog manifestacije »Pisanicom do Uskrsa«, uložio i u izložbu uskršnjih čestitki. Štoviše simbolike radi u ime činjenice da muzej slavi 70 godina postojanja izložile su 70 čestitki iz svoje nekoliko tisuća velike zbirke čestitki i razglednica.

Najstarije čestitke

– Najstarije uskršnje čestitke pojavile su se oko 1880 godine u Austriji, odnosno Austro-Ugarskoj, zemlji koja je domovina te »otvorene karte za pisanje«. Naša najstarija je datirana sa datumom 30. ožujka

1899. godine što znači da bi mogla biti i četiri do pet godina starija – pojašnjava nam Silvija Sitta.

U tih 140 godina nije se, kaže, što se motiva na čestitkama tiče ništa previše promijenilo. I dalje je na njima uskršnja simbolika; pisanice, cvijeće kao simbol buđenja prirode, a ima i onih s religioznim motivima. Tu su, dakako, i zečevi na čestitkama koji su, mišljenja je Sitta, k nama upravo preko razglednica, odnosno čestitki došli.

– Naime, najstarije uskršnje čestitke pojavila su se u zemljama njemačkog govornog područja, a zec je simbol plodnosti kod germanskih naroda. Uvijek je bio u pratnji njemačke boginje Ostare, ili Estere, a kako se na njemačkom Uskrs kaže Ostern tu je i ta jezična veza – kazuje Sitta.

I kada se razgledaju izložene čestitke i razglednice vidi se da ih je ponajviše s njemačkim nazivima, onih na kojima na njemačkom piše Sretan Uskrs, a onda ih je podosta i na mađarskom. To su, objašnjava Sitta, bile zemlje koje su imale razvijenu proizvodnju razglednica, no zanimljivo je da su se već početkom 20. stoljeća pojavile i uskršnje čestitke s hrvatskim nazivima. Bila je

Nisu to bilo kakvi zečevi, to su – Moto zečevi

Taman kad su se klinici prepustili pjesmi tog prvog dana »Pisanicom do Uskrsa«, eto ti na trg i Moto zečeva! Nisu to bilo kakvi zečevi, već bajkeri Moto kluba White City Riders bez kojih nijedan hvale vrijedna priredba u Bjelovaru ne može proći. Pred kraj godine oni su Moto Mrazevi, o Uskrsu zečevi.

– Tu su i kad su manifestacije vezane uz sigurnost u prometu i još puno toga. Gdje god mogu jave se, angažiraju. Ponosna sam na njih – govori nam Valerija Lončar dok Moto zečevi dijele djeci slatkiše i pisanice.

Valerija je supruga Predraga Lončara, predsjednika ovog moto kluba. Svi su u tome, bračni drugovi, partneri. A neće, veli nam Valerija, motorkotači ni za Uskrs u garažu.

– Neće u garažu. Uvijek se treba malo provozati. Vjetar u kosi i dobra volja – smije se Valerija.

Nego, suprug i kolege odjeveni k'o plišani zečevi!? Odjenu li katkad to i po kući?

– Po potrebi! – uz smijeh će Valerija.

– Po potrebi!? – opet ćemo mi.

– Tako je! – na to će Valerija.

Austrija ogromno tržište na kojem se i za potrebe zemalja koje su se nalazile u okviru Austro-Ugarske tiskale čestitke i razglednice.

Na onoj najstarijoj čestitki netko piše dragom Stjepanu. Pokazuje izložba i svu ljepotu činjenice da je Bjelovar multietnički grad od svojih samih početaka, da je u njemu živjela i mađarska zajednica, češka, austrijska i da su među sobom intenzivno razmjenjivali čestitke u to zlatno doba razglednica od kraja 19. stoljeća do dvadesetih godina 20. stoljeća. Baš je talijanska čestitka možda i najvrjednija, odnosno vjerojatno najskuplja, jer je na njoj aplikacija od svilene tkanine. No, nije se teško složiti ni s mišljenjem Silvije Sitta kad kaže da joj se čini kako uskršnje čestitke nisu nikada bile popularne kao božićne. Božić je ipak omiljeniji blagdan, makar je Uskrs ponajveći kršćanski blagdan. Zato je, valjda, danas tako teško naći uskršnju čestitku za kupiti, makar još uvijek nije posve zamro običaj od toga da ih se šalje. »Jeste li ih i vi imalo običaj slati«, pitamo Silviju Sitta.

– Moram priznati da sam malo lijena – smije se ona.

Ali dodaje kako su, još u vrijeme njena djetinjstva, te čestitke imale osobnu notu, kako se razmišljalo itekako kome će se što poslati.

– Danas pošaljemo SMS, možda nazovemo i gotovo – veli Sitta.

Imat će tko pisati

A kad je tako onda ni malo ludo ne zvuči ideja zamjenika gradonačelnika Igora Brajdića da se baš u Muzeju pokrene radionica na kojoj bi se najmlade učilo kako pisati i kako slati čestitke i razglednice, ona uskršnje ponajprije.

Nego, najmladi. To nas vraća na početak, sve do gradonačelnika i spomena subote pred Uskrs i vrhunca manifestacije. Možda baš ovaj čas preko tisuću djece mahom iz bjelovarskih vrtića i nižih razreda osnovnih škola, na gradskom trgu marljivo traže oko 4.000 uskršnjih jaja što su ih djelatnici gradske uprave i raznih udruga posakrivali po parku. Tko skupi najviše jaja biti će i nagrađen. Lani je, inače, jaja bilo nešto manje, a našlo se i par malih »mudraca« koji su došli sat, dva ranije i pokupili skoro pa sva jaja. Ova godina je tu, baš zato, i nešto zaštitara, da potraga za pisanicama protekne u miru i veselju kako gradu koji najstariju pisanicu u Hrvatskoj ima i dolikuje! A za sve je »kriv« Petar od Gudovca i pisanica koju je – lijepo je nekako u to vjerovati – oslikao sam i to nekom iznimno mu dragom.